

SLOVENE NIJA

Dopisi in časniki naj se pošiljajo na poštni predal 259, Ljubljana
 Naročnina četrletno 15 Din,
 za pol leta 30 Din,
 za vse leto 60 Din,
 Posamezne številke 1.50 Din.
 Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din.

Kranj, 10. aprila 1936.

Uprava: Kranj, Strossmajerjev trg števil. 1.
 Poštočkovni račun
 Ljubljana števil. 16.176
 Rokopisov ne vračamo.
 Oglasi po tarifi.
 Tiska tiskarna Tiskovnega društva v Kranju
 Predstavnik tiskarne France Uhernik, Kranj.

Judež na slovenski zemlji

„Tiha“ nedelja je. Po slovenskih gozdovih je drevje še golo, med rdečkastim bukovim listjem cveteta višnjevi podleski in bela veternica. Nad gozdovi v daljavi se blešče s snegom odete planine.

Čas trpljenja Gospodovega se bliža. Evangelij sv. Janeza za „tiho nedeljo“ se konča z besedami: „Tedaj so pobirali kamenje, da bi vanj lučali; Jezus pa se je skrivil in je šel iz templja.“

V teh časih, ko je Gospod bil skrit, vstaja pred očmi prikazen, ki je izdala Učenika in Gospoda. Prihuljena postava z mošnjo, napolnjeno s srebrniki gre mimo nas: Judež iz Iskariota, Judež — izdajalec.

Leonardo da Vinci, veliki slikar in mislec ob enem je naslikal v „Zadnji večerji“ Judeža, sedečega na častnem prostoru, na desnici Gospodovi med Janezom Evangelistom in apostolom Petrom. Tega ni posnel Leonardo ne po evangeliju sv. Matevža, ne po evangeliju sv. Marka, ne po evangeliju sv. Lukeža, ki opisujejo zadnjo večerjo in tudi ne po evangeliju sv. Janeza, ki jo tudi omenja, ampak je upodobil izdajalca sedečega na častnem prostoru, ker je globoko poznal ljudi in življenje. Izdajalec sedi po navadi na častnem prostoru, sedi na prvih stolih, ne pa v ozadju. Tako se godi tu-

di na tistem kraju našega planeta, ki se imenuje slovenska domovina.

Svedska pisateljica Selma Lagerlöf, ki je spisala „Legende o Kristusu“, je napisala tudi zgodbo o Judežu — izdajalcu. Ta zgodba pripoveduje, da je Iskariot, ko je izdal Gospoda, šel in se obesil na figovo drevo, poginil pa ni, ker je zabučal strašen vihar, ki je zagrabil Judeža in ga odnesel seboj ter ga nosi še danes nji dan čez hribe in doline, čez morja in pušave, nad velikimi mesti in najvišjimi pogorji, da trpi za svoje izdajalstvo. Selma Lagerlöf je rojena daleč stran od naših krajev in za to ni čudno, če se je zmotila. V resnici je vihar Judeža takrat, ko ga je nesel nad slovenskimi kraji, spustil na zemljo. Ker je pa na slovenski zemlji od nekdanjega nekakšnega mehkih ravnin in izdajalec ni padel na slovensko skalovje, se ni ubil. Pobral se je in je šel in je nadaljeval svoje opravilo tako, da je obsedel več duš na ti zemlji kot kjerkoli drugod.

Hlapčevstvo je bilo zanj tisto, kar je gnoj za osat. Posebno v pičlih zadnjih dveh desetletjih je dosegel veliko. Sicer se je že pred kakšnimi 50. leti začel pogosto prikazovati v slovenji Koroški in ob slovenski meji na Štajerskem, še prej pa tukaj in tam po kranjskih mestih in ob morju. Vendar je bil pa takrat še kolikor toliko plašen in je blebetal

Praznik vstajenja je v zavesti slovenskega ljudstva največji praznik. Vstajenje Zveličarja, združeno z vstajenjem leta in preroditvijo narave je nekaj, iz česar je zajemalo upanje v vseh težkih dneh dvomov in obupa nad lastno usodo in nad usodo svoje domovine.

Vera, da vstane tudi slovenstvo po tolikih letih trpljenja in ponižanja, nas je združila v našem listu. In v tej veri želimo vsem svojim prijateljem veselo Veliko noč.

Uredništvo in uprava „Slovenije“.

o višji nemški ali pa laški kulturi, čeprav je govoril le iz vaškega ali mestnega krčmarja ali pa iz mešetarja ali trškega krčmarja. Spoznan pa je bil takoj in vedel je vsak, kdor je hotel, da ima opraviti s človeškim odpadkom. Takrat so bili namreč drugi časi in v splošnem so imeli ljudje poštenost in doslednost za čednosti.

Vsceno je pa setev izdajalca rodila obilno žetev in Judež je 10. oktobra 1920 spravil ne le snopje, ampak celó njive in vsó slovensko koroško pokrajino v svoje kašče. Še današnji dan se sliši izza Karavank njegov potuhnjeni smeh. Nesramnež, ki se je prikazoval prej v

Mežiška dolina in njen slovenski značaj

(Konec)

Kot važen dokaz za nemštvo Mežiške doline služi Wutteju nastopanje Mežiške doline in Dravograda glede majniške deklaracije.

Po I. B. pa so bile protideklaracijske izjave delo političnih oblasti, ki so po šentjanškem shodu 7. aprila 1918 onemogočile vsako deklaracijsko gibanje. Tudi ne smemo prezreti, da so bili kmečki možje večinoma pod orožjem, medtem pa je delavstvo, oproščeno vojaške službe, stalo pod pritiskom oblasti. Koliko so bile vredne razne protideklaracijske izjave, dokazuje primer Libelič, kjer je podpisal tako izjavo komisar (ne župan) Pugelnik, bivši orožnik, Nemeč iz Gornje Koroške. Libelič so dale pri plebiscitu večino za Jugoslavijo. Wutte poudarja nevtralnost Prevalj, a zamolčuje 1186 podpisov za deklaracijo, tudi ne omenja 1100 podpisov s Tolstega vrha, 169 iz Javorij, 216 iz Kotelj, 400 z Ojstrice in 687 iz Libuč, ki spadajo danes deloma k Jugoslaviji. Te izjave so bile svobodne izraz ljudske volje, česar o protideklaracijskih ni mogoče trditi.

Enako je z novemberskimi dogodki 1918 v Mežiški dolini. Ko so se začele plenitve, so se obrnili Mežičani, Prevaljčani, Guštanjčani itd. po vojaško pomoč v Celovec. Celovski Wehrausschuss je pač poslal vojaško asistenco v Mežico in Črno, za druge kraje pa je pomoč odklonil. Na ponovno telefonsko prošnjo s Prevalj, kjer je slovenska narodna straža le s težavo preprečevala hujše izgrede, je deželna vlada v Celovcu odgovorila, da nima vojaštva. Tedaj so Prevalje javile v Celovec, da morajo za primer, če Celovec ne more pomagati, prositi za pomoč v Maribor ali Celje. Celovec je odgovoril, da smejo to storiti. Če je torej prišel nadporočnik Malgaj 8. novembra s svojo četo na Prevalje, se je to zgodilo z izrednim dovoljenjem koroške vlade, potem ko ta ni mogla vzdrževati v dolini reda. S tem dejstvom se je koroška vlada odrekla Mežiški dolini in ta se je odcepila od Celovca ter priključila Sloveni-

ji, organizirani v narodni vladi v Ljubljani. Ko je nato Malgaj prevzel oblast v celi Mežiški, je sledil samo željam domačga prebivalstva. Takšno je torej jugoslovansko novembersko nasilje nad svobodno voljo Mežiške doline in Dravograda.

Netočno je tudi, kar piše Wutte o nadaljnjih Malgajevih in o Lavričevih vojaških akcijah na Koroškem, ki jih prikazuje kot teroristične. To je mogoče samo nekomu, ki ne upošteva, da bi te akcije (skupaj okoli 200 mož) ne bile mogoče brez zaslonbe v miselnosti prebivalstva.

Ko piše Wutte o poznejših koroških bojih, govori redno o jugoslovanski vojaški premoči — pač v namenom, da bi pokazal napore in zasluge nemških čet v čim svetlejši luči. Po ugotovitvah I. B. pa je imel Malgaj v bojih pri Guštanju samo dva vojaška voda (skupaj 40 do 50 mož), s katerimi ni začel kake bitke, temveč samo kril umik ostalih čet. Majniške ofenzive 1919 so se udeležiti štirje polki Dravske divizije z dvema polkoma srbske vojske. Njim nasproti pa niso stali samo Korošci, ampak združene moči alpskih Nemcev. Ta alpsko-nemška sila je razpolagala z okoli 5000 mož vojske in z okoli 10.000 prostovoljci — ne glede na štajersko fronto, kjer je stalo še okoli tri do štiri tisoč mož. Proti tem silam je nastopilo na naši strani pri napadu 28. maja v celoti 19. bataljonov ali največ 10.000 mož. Vojaškega poloma alpskih Nemcev torej ni povzročila vojaška premoč jugoslovanske vojske proti kateri bi se bil sicer mogel v težavnem terenu Olševe, Plešivca in Košenjaka tudi šibkejši nasprotnik z uspehom držati.

Poglavje Wuttejeve študije o diplomatskih bojih za Koroško v Parizu je važno zaradi avstrijskega predloga mirovni konferenci, po kateri se naj Mežiška in Dravska dolina z Mariborom vključita v plebiscitno ozemlje. V tem predlogu se avstrijska delegacija ne drži državne meje na jugu, ampak se umika na črto Peca—Jankovec—Navrški vrh—Plešivec in prepušča torej Jugoslaviji Črno in ozemlje Plešivca. S tem predlogom je potemtakem hotela avstrijska delegacija izločiti najzavednejše slovenske kraje iz predlaganega plebiscita in

je s tem samo izpodbila trditve o nemškem značaju in o zemljepisni pripadnosti tega ozemlja h Koroški.

Wutte se tudi sklicuje na delovanje in na izjave koroškega deželnega zbora, kateremu pa je že konec oktobra 1918 Slovenski narodni svet za Koroško izrecno odredel pravico, da bi govoril v imenu koroškega slovenskega ljudstva, saj so v tem zboru predstavljali Slovence ljudje kakor Mihor ali Lutschounig, ki niso nikdar imeli slovenskega mandata. Mimo tega dejstva si pomaga Wutte s svojo koroško deželno-pokrajinsko ideologijo, ki jo je izpovedal v svojem delu „Das Kärntner Abstammungsgebiet“ z besedami: „Auf was es aber gegenwärtig ankommt, ist nicht die sprachliche Zugehörigkeit, sondern vielmehr das Bekenntnis zum Kärntner Volkstum...“ S temi besedami je označil jedro koroškega narodnega vprašanja. Vse prizadevanje koroškega nemšva in koroške vlade je vedno šlo za tem, da razvija ta koroški regionalni patriotizem in zavira naravni razvoj koroških Slovencev k narodni zavesti. Na tej podlagi je bila zasnovana in psihološko spretno izpeljana vsa nasprotna plebiscitna propaganda ter izveden z diplomatsko podporo Italije plebiscit v nemško korist. Nedeljivost Koroške in zvestoba do skupne koroške domovine — to sta bili glavni plebiscitni gesli na nemški strani. Zakaj pa se je v resnici bil plebiscitni boj, o tem pričajo Wuttejeve besede v isti reviji Volk und Reich 1930, kjer ocenjuje pomen plebiscita tako: „Der Kampf um die Zone I war entschieden, die Karawankengrenze für Kärnten, Oesterreich und ein künftiges Grossdeutschland behauptet.“

Predmetna razprava nam je prav v teh časih dobrodošla, ko postaja nemštvo na naši severni meji zaradi nacionalsocialistične psihoze vedno oblastnejše. Polemičnih in znanstvenih razprav, kakor je ta, bi si o koroškem narodnem vprašanju želeli še več. Posebno prevratna in plebiscitna doba še vedno čaka večjega peresa, da nam jo v celoti kritično predoči in objektivno ugotovi, kje so vzroki našega poraza.

podobi župana in poslanca, oblastnikov in žandarjev, se je vsedel na žametni stol in misli, da je zmagal za zmeraj.

Ob morju, kjer je na zemljo padla strašna nesreča zaradi laži in koristoljubja, ki so jim verjeli svetniki sveta, žanje pleve in smeti. Ne miruje, ima na sebi sedaj ovčjo kožo, drugič dlako zbesnelega volka.

V sredi slovenske zemlje je dosegel, da so začeli tajiti same sebe, ne da bi izdajali soseda in brata. Zato je pa Judež — izdajalec porabil vse svoje umetnosti. Ni lahko koristoljubje spraviti tako visoko, da zaničuješ samega sebe, zato da dobiš možnjo srebrnikov. Prodati bližnjega, mogoče celo brata, more zavržen človek prodati samega sebe pa more le obešnjač.

Zato je lškariot poskusil vse. Hodil je po mestih in trgih in po vaseh ob velikih cestah. Bil je obrit, elegantno počesan, vozil se je v avtomobilu, prirejal je bankete in shode. Lagal je na debelo in trdil, da je trikrat ena ena, ne pa tri. Ne bi mu bilo uspelo in napodili bi ga bili z metlami, če ne bi bil duh časa postal čisto drugačen, kot je bil prej. Ljudje so postali plašni, saj je cel svet padel iz tečajev, iskali so belega kruha, namesto da bi bili zadovoljni s črnim. Izdajalec je postal časnikar in je dan na dan zabijal ljudem v glavo svojo modrost; postal je bankir, ki je sipal okoli sebe tuj, ne pa lasten denar in je vabil mušice na med, postal je politik in je imel zaradi časopisja in denarja mogočno besedo.

Govoril je mogočno in grozil, grožnje je tudi izvrševal, in prizadeval ljudem krivice in

trpljenje. Če so mislili belo, so morali zlobudrati rumeno. Ječe je polnil, žepa jim je praznil.

Ni pa spravil tistih, ki jih je obsedel in je bil v njih, da bi napravili tisto, kar je storil sam v Judeji, ko je namreč, potem ko je izdal Učenika in Gospoda, šel k velikim duhovnikom in starešinam, jim nesel trideset srebrnikov nazaj rekoč: „Grešil sem, ker sem izdal nedolžno krič“. Ni jih spravil tako daleč, da bi spoznali svoje svinjarstvo in šli in se obesili z vrvjo, kot je storil to sam pred 1903 leti v Judeji.

Nasprotno! Srebrnike so naložili njegovi privrženci v banke, iz bank so jih spravili ob pravem času v podjetja in poskrili za mejami v tujih valutah. Prijelo se jih je pravo kramarstvo. Še v plašč slovenske kulture so se skušali zavijati, da bi jih ne spoznali.

Judež — izdajalec je postal na slovenskih tleh pravi, resnični figar. Ne gre in se ne obesi z vrvjo.

Ni pa izdajalec mogel ljudstva uničiti, čeprav ga je pehal iz nesreče v nesrečo in mu vzel tudi kos zemlje. Zato je vera, da bo slovenski narod vstal in praznoval vstajenje, v dušah pravičnikov globoka. Če bi ne bil izdajalec sejal plevela, bi bil praznik vstajenja narod že obhajal. Prišlo pa bo vstajenje vse eno in mogoče ni več dolgo dotlej. Bo svetlo in polno sončne luči, ki bo svetila toliko bolj, ker bo bežal pred njo izdajalec v temi.

Da pa pride čimprej, naj zapre slehernik pred izdajalcem vrata in zaklene hišne duri.

Pred velikimi dogodki

Ne more biti več dvoma — v političnem razvoju naše države se napovedujejo velike spremembe.

Doslej so zastopali Združeno opozicijo med Srbi poglavitno Davidovičevi demokrati in zemljoradniki. Sedaj se že nekaj časa udeležujejo sej delovnega odbora te opozicije tudi radikalni Ace Stanojeviča. Po posredovanju Samostojnih demokratov, največ po Večeslavu Vilderju in dr. Juraju Suteju pa so belgrajski zborovalci v živahnih stikih z dr. Mačkom.

Z drugimi besedami se to pravi: Zastopniki večine Srbov iščejo novo skupno črto, na isto sapo pa tudi stikov z zastopnikom hrvaškega naroda.

V teh dejstvih je obsežen že tudi ves pomen in vsa daljnosežnost teh razgovorov in posvetovanj. Kajti če pridejo in kadar pridejo do uspeha, ne more biti ta drugačen, kakor pravi resnični sporazum med jugoslovanskimi narodi, ne pa kaka krhka, od nepoklicanih mešetarjev hvalisana in propovedovana in od zgoraj vsiljevana „narodna enotnost“. Prvič bi se zgodilo, da bi se sporazumevali in sporazumeli zastopniki srbskega ljudstva na eni in hrvaškega na drugi strani. Pojde torej kratko in

malo za rešitev osrednjega vprašanja naše države, kako naj v bodoče žive njeni narodi mirno in složno, brez vsake nadvlade, drug poleg drugega.

Naloga teh dogovorov in sporazuma je tedaj, da uveljavi voljo ljudstev. S tem bo samogibno tudi izločeno vse, kar je nasprotno tej volji. To pa je zlasti centralistični jugoslovanski nacionalizem s svojo željo po nadvladi enega naroda nad drugim, s svojo korupcijo in posilnostjo — vse skupaj pokrito s hinavsko krinko jugoslovenskega narodnega „edinstva“.

Nasproti JRZ sami so mogli centralistični nacionalisti, naj se že zbirajo v kakem Zboru ali Narodni odbrani ali reorganizirajo v JNS, še zmeraj upati, da jih le še kedaj zanese na površje zakon političnega ravnotežja, ki zahteva stalno izmenjo vladajočih političnih sil in ki ne dovoljuje, da bi pljuskal val politične moči samo ob eno obrežje. Ali bolj določno, mogli so upati, da kedaj, zlasti s pomočjo kakih visokih temnih sil, spodnesejo JRZ nogo, pridejo sami na oblast in jo potem drže s policijo in pendreki, s strahovanjem in zatiranjem ljudskih pravic in svobode. Politična zveza med protinacionalističnimi Hrvati in demo-

kratičnimi Srbi bo pokopala vsak up zmage. Kajti poslej bo šel boj za politično moč samo še med JRZ in Združeno opozicijo.

Jugoslovenci ti razgovori in pogajanja prav resno skrbje. Že kovarijo. Kar skrb jih je za Hrvate in dr. Mačka. In ker seveda Hrvatje skrbno proučujejo vsak predlog, vsak odstavek načrta te usodne pogodbe, se že vesele: dr. Maček noče podpisati. Pri tem delu jim pomagajo razni neučakljivi, ki bi hoteli, da se tako daljnosežna zadeva reši in odloči od danes do jutri.

Toda načrt sporazuma, ki o njem sklepa Združena opozicija, mora za zdaj vsaj v načelu likvidirati tisoče vprašanj in težav, ki so ilačile jugoslovanska ljudstva. Samo popolnoma nepoučen ali lahkomisljen človek utegne pričakovati, da se more to zgoditi kar tako na hitro roko. Ne, razgovori in dogovori bodo dolgi in težki in spremembe ne pridejo čez noč. Lahko je mogoče, da se bodo vršile postopnjeje; najprej obnovitev politične svobode, potem ureditev države. Morebiti je v tem primeru celo pozneje bolje, kajti tem večja bo njihova moč in silovitost. Kajti za spremembe gre, ki se ne dajo odpraviti s spletkami, ki trkajo na vrata naše države in katerih moč je v notranji logiki dogodkov in volji jugoslovanskih narodov. Zato so elementarne, zato so neustavljive.

Jugoslovenci se tolažijo tudi, da gre v razgovorih zgolj za obnovitev demokratične vladavine. Povedali smo že zgoraj, da se nam zdi prav verjetno, da je to takorekoč prva točka sporeda. Toda javljene bi bilo treba toliko posvetovanj, če bi šlo zgolj za to prvo točko, glede katere v vsej Združeni opoziciji sploh ni nesoglasij. Ne, mimo te prve, uvodne točke morajo zoreti pogajanja dalje in dozoreti v pravi, resnični sporazum. Tisti sporazum, ki pomeni konec jugoslovenarstva.

In šele tisti sporazum in njegovo priznanje in uveljavljenje bo pomenilo tudi za nas Slovence konec našega propadanja, naše tvarne in moralne revščine. Kajti šele, ko bo odpravljen centralizem, sloneč na nacionalistični posilnosti, tvornemu izžemanju slovenskega človeka, uniformiranju duhov in popolni podreditvi vseh naših kulturnih koristi in vse naše narodne samobitnosti protikulturni samopridnosti jugoslovenske čaršije — šele takrat bo začela iti pot slovenstva spet navzgor. Nočemo gojiti nobenih praznih nad. Petnajst milijard je izsesal nacionalistični čaršijski volkodlak iz našega narodnega telesa, že tako oslabljenega od velike vojne. Tega strahovitega puščanja krvi bi še jačje telo ne moglo nadomestiti takoj. Treba bo let težkih naporov, trdega dela. Ali med tem, ko zdaj hromi sleherni pobudo slovenskega človeka spoznanje, da je vsak trud zastoj, ker tako pograbí vsak plod njegovega dela tujec, bo poslej poživila njegovo delo zavesti, da gre navzgor naša pot. In iz obrazov pravih slovenskih ljudi bo zginila trpkost brezupnosti, trudni, izmučeni obrazi bodo gledali spet veselo v bodočnost.

Poglavje o učbenikih in enakopravnost Slovencev

Slovenci smo najbolj potrpežljiv narod na svetu. Neki tujec je o nas trdil: Vzemi Slovenca iz desnega žepa ves njegov denar in mu daj v levega groš, pa se ti bo zahvaljeval za dar. Neskončno potrpljenje kažemo tudi v vprašalskih učbenikih.

Zadeva bi bila v normalnih političnih razmerah od sile preprosta. Ves slovenski narod je v tem vprašanju enoten. Zato nima nihče, najmanj kak upravni organ, le sence pravice, nam nekaj vsiljevati, kar ves narod enodušno odklanja. Vsaka tako vsiljevanje čutimo kot grobo kršitev svoje narodne enakopravnosti. A naše politične razmere niso normalne.

Kaj smo doživeli? Tedne in mesece smo protestirali proti nameri zenotenja šolskih učbenikov, pisali smo polemične sestavke, zbirali protirazloge, posredovali, sestavljali spomenice, rtili in prosili neke oblastnike, naj odstopijo od svoje namere. A kakšen je bil uspeh?

Lahko trdimo, da je bil popolnoma ničev. Izvršitev namere se bo najbrž odložila. A to ni uspeh našega dokazovanja, pojasnjevanja in naših protestov. Tam, kjer smo se najbolj trudili, nismo nikogar prepričali, ker za naše razloge ni bilo nobenega zanimanja. Odločil je političen pritisk in nič drugega. Slovence v današnjem položaju ne kaže popolnoma odbiti. Ali se naj še oni kakor Hrvati odtegnejo sodelovanju v državnem življenju in naj prepustijo Srbom poleg moči še vso odgovornost? Vprašanja, kakor so šolski učbeniki se bodo pri nas

reševala kot vprašanje politične moči in nič drugače. Politični cilji bodo tu odločali poleg fiskalnih, ne kulturni, umski ali narodnovzgojni. Prav je, da gledamo položaj tak, kakršen je in se ne vdajamo nobeni domišljiji.

Ali nemara pretiravamo? Potem nam povejte le en sam resen razlog za unifikacijo šolskih učbenikov, povejte nam le en sam prepričevalen razlog za unifikacijo šolstva sploh. Naj gledamo stvar kakorkoli, ali z vidika človeka evropske kulture, ali z vidika državnika, ali z vidika ljudskega vzgojitelja ali z vidika zdrave domače pameti, vedno prihajamo do zaključka, da je vsako unitaristično stremljenje na šolskem področju v naši državi nemogoča stvar. Vsaka misel na poenotenje šolstva v državi s tako ostrimi razlikami kulturnih in prosvetnih razmer, je abotna, in če so se zanj zavzemali celo slovenski unitaristi, niso delali tega iz kulturnih nagibov, ampak strankarsko tesnih na očitno škodo slovenske prosvete. Ni je države v Evropi, kjer bi bila kulturna nasprotstva med posameznimi pokrajinami tako globoka, ko pri nas, in prav povsod v Evropi bi se centralizacija šolstva lažje izvajala in zagovarjala, ko pri nas. Pristni orient in izrazita zahodna kultura se srečavata v naši državi. Arnavtski musliman in katoliški Slovenec sta si po kulturi in miselnosti neprimerno bolj tuja ko Slovenci in Norvežani. Kdor pozna Evropo in našo državo, bo pritrdil. Slovenci imamo že blizu sto let obvezen šolski obisk in kmalu bo 70 let, kar imamo osemletno šolsko

obveznost — dejansko in ne samo na papirju. So pa predeli v naši državi, kjer še polovica otrok ne obiskuje nobene šole, in po izjavi prosvetnega ministra se v srbijanskih krajih oblasti zaman trudijo, da bi štiriletno učno dobo razširili in uvedli „višjo narodno šolo“, kakor je imamo pri nas. A kljub temu enotna šolska zakonodaja, enotna naredbodaja, enotni podrobni učni načrti in zdaj še enotni učbeniki za vso državo! Nasledek tega je, da so zakoni, ki se ne izvajajo, so naredbe, ki se ne jemljejo resno, je brezmiselna birokracija šolstva, je diletantizem v šolski upravi in zakonodaji, nasledek tega je, da se šolstvo v naprednejših pokrajinah ne more organsko razviti, ker unifikacija pomeni tu nivelizacijo na neko srednjo raven. Pri nas se šolstvo enotno upravlja, a brez enotne zamisli, brez enotnega idejnega načrta, ker s pedagoških vidikov je nemogoče ustvariti moderen šolski sestav na centralistični osnovi. Za vsako šolsko kategorijo se ustvarjajo zakoni in načrti brez najmanjšega ozira na medsebojno povezanost vsega šolstva. V vsaki napredni državi, in če bi bila kulturno in narodno še tako homogena, bi vsak poskus, urediti šolstvo po enotnem koropitu, ogorčeno odklonili kot kulturni barbarizem in pedagoški primitivizem. V majhni Avstriji ne poznajo enotnega učnega načrta, enotnih učbenikov za vso državo, vsaka dežela, vsak okraj si prilagoja šolstvo po svojih potrebah, pač pa se dela po enotnih vzgojnih in idejnih smernicah. Ne tam in ne drugod se ne bi našel resen pedagog, ki bi hotel sestaviti enotne ljudskošolske čitanke za vso državo, ker bi tvegala s tem svoj sloves kot vzgojitelj in šolnik. Pri nas pa nameravajo uvesti poleg čitank in začetnic še skupne učbenike za posamezne predmete ljudske šole. To bi bil višek

pedagoškega nesmisla. Resen šolnik take priročnike odločno odklanja, ker jih v ljudski šoli ne potrebuje, otrokom pa bi se nalagala samo nova nepotrebna denarna bremena. In kdo bi moral te knjige kupovati? V prvi vrsti slovenski učenci, ker uvajale bi se le na višji stopnji ljudske šole, polovica vseh otrok, ki obiskuje „višjo narodno šolo“ se nahaja v Dravski banovini, srbijanski kraji te višje stopnje ljudske šole še nimajo. Uvajati bi torej morali pri nas prevode slabih in nepotrebnih učnih knjig, napisanih od ljudi, ki naših razmer sploh ne poznajo. Itd. itd.

Zato pravimo, da nima pomena bojevati se proti centralizaciji in unifikaciji šolstva z umskimi, narodnovzgojnimi in kulturnimi razlogi. Dovolj je že bilo v tem pogledu besed. Človeku se v resnici upira, da bi moral nekaj dokazovati, kar je bolj očitno ko beli dan. Naš združen odpór se mora obrniti proti sestavi kot takemu, ki služi zgolj političnim ciljem in je v naprej nasproten slovenskemu kulturnemu prizadevanju.

Namera uvesti enotne učbenike je samo logični nasledek tega političnega sestava. Če je imelo vse razpravljanje in dokazovanje o neumestnosti in kvarnosti takih učbenikov pri nas kak pomen, potem ta, da so se zopet nekaterim lahkovernim Slovincem odprle oči, da so spoznali, kje je jedro zla.

Niso glavno učbeniki. Danes gre stvar za vse večje stvari. Niti ne gre zgolj za vprašanje centralizma ali samouprave. Z obnovo višjega šolskega sveta, kakor smo ga imeli, ne bi bilo pravo vprašanje niti načeto. Danes gre za celotno vprašanje slovenstva, za to da si priborimo popolno enakopravnost, v tej državi, za enakopravnost, ki nam je nihče več ne more vzeti. Vsaka druga rešitev bi bila polovičarska. Današnje politično stanje je za nas, pa tudi za državo trajno nemogoče. Neznosno je, da bi

morali stati večno na straži, da se nam nekaj ne vzame, kar smo si sami s trudom priborili. Za narod nečastno in nevzdržno je, da bi nekdo izven našega občestva mimo nas odločal o zadevah, ki so predvsem izključno naše. Majorizacije v takih stvareh ne more prenašati noben narod, ki ima voljo do popolnega življenja. Nihče še doslej ni zanikal, da smo Slovenci zgodovinska kulturna individualnost. Če smo to, potem imamo tudi v očeh vsakega kulturnega človeka sveto pravico, da nas jemljejo in upoštevajo kot celoto, da kot celota samostojno odločamo o zadevah, ki so predvsem naše.

Tako gledamo današnji položaj in želimo, da bi ga gledali vsi Slovenci in izvajali iz njega pravilne politične zaključke . . . Sebi in državi v prid. Kakšne zaključke? Da nimamo danes važnejše in nujnejše naloge, ko da strnemo vse svoje moči v boj za popolno, dejansko enakopravnost v državi, in da opustimo vse, kar bi nas v tem boju cepilo in oviralo. Enakopravnost je osrednje življensko vprašanje Slovencev, kakor je za državo osrednje vprašanje, kako trajno izmeriti narode v tej državi in urediti njih sožitje v zadovoljstvo vseh. Vse kar se izvedbi popolne enakopravnosti Slovencev, Hrvatov in Srbov protivi je proti državi in ruši osnove, na katerih je bila ustanovljena. Zato vidimo v vsakem unitaristu nasprotnika države, ali se sam tega zaveda ali ne. Enakopravnost je tisto načelo in geslo, ki nam kaže pot v lepo bodočnost. Vsaka druga pot vede samo v stopnjevano brezidejno, surovo nasilje in v propast države. Tudi naši slovenski unitaristi in nacionalisti bodo morali to spoznati in spoznati da je dogma o integralnem jugoslovenstvu samo sredstvo nacionalističnih hegemonistov, da z njo idejno krijejo golo politično nasilje majhne skupine nad narodi te države.

manj bi torej mogel sovražiti kralja. Vendar pa štejem za svojo dolžnost sovražiti vlado, ki je povzročila v Indiji več hudega, kot katerikoli dosedanja režim. Indija je pod angleškim gospodstvom revnejša kot je bila kdaj prej.

Državni tožilec ima prav, če pravi, da bi kot človek, ki je za svoja dejanja odgovoren in ki je bil dobro vzgojen in si je pridobil mnogo izkušenj v stvareh tega sveta, moral slutiti nasledke svojega ravnanja. Vedel sem, da sem se igral z ognjem. Zavedal sem se svoje drznosti. In če bi bil oproščen, bi znova začel. V teh zadnjih nočeh sem vse dobro premislil in davi sem prišel do prepričanja, da ne bi storil svoje dolžnosti, če ne bi povedal, kar zdaj govorim. Moj namen je bil in je še, ogibati se nasilja. Ne-nasilje je prvo in zadnje načelo moje vere. Toda imel sem voliti: ali se podvreči političnemu sistemu, ki po mojem prepričanju moji domovini nepopravljivo škoduje, ali se pa podati v nevarnost, da bom z javnim odkrivanjem resnice sprostil nepremišljeni gnev svojega ljudstva. Vem, da prime moj narod od časa do časa besnost in to me boli globoko v srce. In prav zaradi tega stojim tukaj, ne da sprejemem kako majhno kazen, temveč pričakujem najhujše. Ne zahtevam nobenega usmiljenja, ne sklicujem se na nikake olajšilne okolnosti. Tukaj sem, da zahtevam najstrožjo kazen in da jo z veseljem sprejemem za neko dejanje, ki je po zakonu premišljen zločin, po mojem prepričanju pa prva in najvišja dolžnost vsakega državljanja. Sodniki, nimate izbire, ali podajte ostavko ali pa me obsodite . . .

Po teh krepkih besedah, v katerih se pomisleki in dvomi religiozne notranjosti in junaška odločnost političnega voditelja čudovito držijo ravnotežja, je prečital Gandhi izjavo, ki jo je naslovil na indijsko in angleško ljudstvo. Dolžan jima je, tako pravi, pojasniti, zakaj se je prelevil iz lojalnega in vnetega sodelavca britanske vlade v odpadnika, ki vsako sodelovanje trdovratno odklanja. Še enkrat je očrtal svojo politično pot od l. 1893 dalje. Poklical je v spomin vse, kar je kot Indijec moral trpeti po angleškem sistemu, svoje petindvajsetletne napore, ta sistem izboljšati, in svoje trdovratno prepričanje, da je to možno, ne da bi bilo treba Indijo odločiti iz kraljestva. Do leta 1919 je kljub vsem razočaranjem zagovarjal sodelovanje, toda razžalitve in zločini so se kopičili preko vseh meja, ali vlada ne samo da jih ni popravila, temveč je celo krivce nagradila, upokojila in počastila, kar je pomenilo za indijsko miselnost najhujše izzivanje. Vlada sama je tista, ki je vezi s svojimi podložniki pretrgala. Gandhi sam da je danes uverjen, da so celo reforme, ki jih Anglija predlaga, za Indijo pogubne. Ves vladni sistem sloni na izrabljanju množic. Zakoni so tako prirejeni, da omogočajo izrabljanja. Zvito premišljen in učinkovit sistem terorizma je narod ponižal in ga prisilil v pretvarjanje. Indija je tako porušena, izstradana in onečaščena, da bi bilo treba pokolenj, preden bi prišla v tako stanje, da bi se kot angleški domini; mogla sama vladati. Nobena od oblasti, ki so Indijo v prejšnjih časih tlačile, ji ni prizadejala toliko krivice, kot Anglija. Odrekanje sodelovanja (non-co-operation) z zločinom je dolžnost, Gandhi jo je izpolnil. Toda namesto da bi kot doslej rabil silo, je dal svojemu narodu v non-violenci v roke nenadkriljivo orožje . . .

Pred vstajenjem slovenske Koroške

V saint-germainskem miru z dne 2. sept. 1919 je bila podpisana mirovna pogodba, katere eno določilo je Avstrija dne 1. aprila letos samostalno prekršila: uvedla je namreč splošno vojaško dolžnost, ki jo je ta pogodba izrecno prepovedala.

S pravnega stališča je jasno, da so se s tem zamajale po krivdi Avstrije tudi vse druge določbe te pogodbe. Nas Slovence zadeva pri tem najbolj v živo vprašanje koroškega plebiscita, koroške slovenske manjšine v Avstriji in njene varstva.

Kajti tudi varstvo slovenske narodne manjšine predpisuje Avstriji ta pogodba. In prav mi Slovenci vemo in čutimo na svoji koži, da je to določilo pogodbe Avstrija prekršila že davno, da ga je prav za prav kršila takoj prav od trenutka, ko je bila pogodba podpisana in da ga ni prenehala kršiti prav do danes, kljub vsemu zagotavljanju, kljub prav svečanim obljubam.

Dvoje važnih določb mirovne pogodbe, ki je izročila Avstriji slovenjo Koroško, je torej Avstrija prekršila. Tisto glede varstva slovenske manjšine bolj skrivši, kradoma, ker pač ni bilo nikoli dovolj odločnega odpora, drugo glede splošne vojaške službe pa sedaj, ko je spričo nemške kršitve versajske in lokarnske pogodbe mogla upati, da njene kršitve ne bodo imele prevelike teže, že ker imajo Zveza narodov in zahodne države z Abesinijo in Nemčijo dovolj opravka.

In na nekaj je treba pri ti priliki še prav posebno odločno pokazati: da bi namreč Avstrija najmanj tistega dela slovenske Koroške, ki je glasoval v plebiscitu zoper njo, ne bila nikoli dobila, če bi bila Antanta vedela, kako misli dejansko spolnjevati naložene in sprejete obveznosti.

Pri vseh pogodbah pa je tako: brž ko se en pogodbenik ne drži njihovih določil, tudi

drugega ta določila ne vežejo več. Z drugimi besedami se to pravi, da je med drugim s to dvojno grobo kršitvijo mirovne pogodbe **zgubila Avstrija tudi vse pravice, ki jih ji je dala saint-germainška pogodba glede slovenske Koroške.**

Zato moramo brezobzirno in odločno zahtevati sedaj, ko je ostala ta pogodba zgolj le še krpa papirja, da se uvedejo takoj nova mednarodna pogajanja in sklene namesto saint-germainške kršene in dejansko uničene pogodbe nova, boljše, pravičnejša. Najmanj kar lahko povemo tem novim pogajanjem za uvod je pa to, da tudi na kakšne podobne določbe glede varstva naše manjšine, kakor so bile določene v Saint-Germainu, ne moremo več pristati. Kajti sleherni vero v veljavo takih pogodb nam je moralo ubiti dejstvo, da so na Koroškem nadaljevali nekdanjo avstrijsko-habsburško politiko vsi poprevratni režimi, pa naj so bili to mednarodno-demokratični ali krščansko-avtoritarni. Pri teh zadnjih je obtežljivo še to, da se niso mogli več sklicevati na krajevne činitelje, ki bojda niso hoteli ubogati dobro misleče osrednje vlade.

Dobro bi bilo, če se tudi avstrijska vlada vsega tega zave. In morebiti bi bilo zanjo danes edini izhod, če nemudoma izloči vso slovensko Koroško iz deželne uprave v Celovcu, napravi iz nje samostojno, nevtralnno deželico, nad katero bi imela Zveza narodov zadnjo odločujočo besedo.

Kajti to ve tudi avstrijska vlada: kljub vsemu strahovanju je pri plebiscitu glasovala večina prebivalstva južno od Drave za Jugoslavijo. In prav tako ve, da je spodnja Ziljska dolina še precej bolj slovenska, kakor Rožna dolina.

Gandhi pred sodniki

Ko je spomladi l. 1922 Gandhi sam zlomil osvobodilno gibanje Indijcev, ker se njegovi rojaki niso držali načela ne-nasilja, in je s tem tudi pri svojih pripadnikih trenutno zgubil na ugledu — Indija je namreč tedaj pod njegovim vodstvom stala tik pred usodnim korakom, da končno vrže za vedno raz sebe angleški jarem — je ta trenutek angleška vlada štela za ugoden, da proti Gandhiju nastopi s silo. Uvedeno je bilo zoper njega kazensko postopanje, obtožen je bil, „da odtuja svoje ljudstvo vladi in ga izpodbuja k sovraštvu in mrznji do vlade Nj. Velikanstva“.

Na razpravi dne 18. marca 1922 se je Gandhi branil sam. Predlagal je sam, da ga spoznajo

krivega v vseh točkah obtožnice. Nastopal da je za odtujitev vladi in to že dosti prej, kakor mu očita obtožnica. Bila da je to njegova strast. Vzel je nase vso krivdo glede nemirov v Madrasu, glede „vražjih zločinov“ v Havrihavri in „groznih opuščavljenj“ v Bombaju . . . Brez omahovanja je priznal svojo krivdo, da je netil nezadovoljstvo proti Angliji, češ da se zadovoljstvo ne da dekretirati.

„Kdor s kakim režimom ni zadovoljen, bi moral imeti pravico svoje nezadovoljstvo tako dolgo izražati, dokler ne porablja sile . . . Zakon pa, pod čigar obsodbo stojim, ima že samo nezadovoljstvo za zločin. Že nekaj najuglednejših indijskih rodoljubov je bilo po tem zakonu obsojenih. Ne sovražim nobene uprave, še

OPAZOVALEC

Na umiku

Potem ko je centralistični jugoslovenski nacionalizem tako korenito zavozil naš državni voz v močvirje, da ga sam ne spravi ven, je prišel seveda v zadrego. Čuti in sliši, da je on kriv. Svojega programa ne more skriti ali utajiti, preveč je znan. Razen tega pa pri svoji miselni bornosti in nerodovitnosti ne more mimo njega. A prav tako ve, da ne more brez ljudstva izveliči voza iz blata. Zato in odtod tolikšna vnema za „narod“. In vsaka suha veja nacionalističnega drevesa bi hotela dopovedati „narodu“, da prav ona ni kriva, ampak tista tam zraven — bojda še bolj suha in še bolj krivenčasta.

Ko da bi ne bil danes spoznal že vsakdo, da je v centralizmu vse zlo, da je edini nosilec centralizma jugoslovenski nacionalizem, da centralizem sploh ne more biti drugačen kakor jugoslovensko-nacionalističen, in da spet jugoslovenskega nacionalizma ne bi bilo moglo in ne more biti brez centralizma.

Ker pa nacionalisti tudi vedo, da izvajajo ljudstvo iz tega spoznanja neizogibne posledice, bi se mu rada zdaj ena zdaj druga skupina predstavila kot edino pravi nacionalisti. Zlasti

